

EGY ÖSSZEKAPCSOLÓDÓ HATÁRTÉRSÉG

BEVEZETŐ

(An Adjoining Borderregion Introduction)

A Tér és Társadalom jelen száma egy szlovák–magyar határtérség kutatás eredményeit mutatja be, mely munka a Magyarország–Szlovákia–Ukrajna Szomszédügyi Programban, az Európai Unió és a Magyar Köztársaság társfinanszírozásával valósult meg. A kutatásban két intézmény, az MTA Regionális Kutatások Központja Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet (Győr) és a szlovákiai Fórum Kisebbségkutató Intézet (Somorja) vett részt.

Határtérségünk helyzetének értékelésekor ki kell emelnünk azt a tény, hogy a két állam egyidejűleg vált az Európai Unió majd a schengeni övezet tagjává. Ezen integrációk által nyújtott lehetőségeket megsokszorozza a határtérségben az a tény, hogy az államhatár olyan területeket választ szét, amelyek együttes fejlődését elősegíti a közös nyelv, a magyar, amelyet a szlovák oldal magyar lakosai, s szlovák lakosainak nagy része is különböző szinten beszél, vagy legalább érti. A határ menti városok elméleti (s egyre inkább gyakorlati) vonzáskörzetei átnyúlnak a határ másik oldalára, így integrálnak egy-egy kisebb térséget. A folyamatok érdekessége, hogy a mindennapi élet szintjén zajlanak, egyre természetesebbé válik a lakosság és a vállalkozók számára a határ másik oldalának „használata”.

Mintegy 30 ezren dolgoznak Szlovákiából a magyar oldalon, s ma már megjelent a Magyarországról Szlovákiába ingázás is, egyre több vállalkozás keres a szomszéd országban telephelyet, mások iskolát, sőt új lakhelyet választanak ott. Ezek a jelenségek felerősödtek az uniós integrációval, a makroszintű folyamatok újabb lehetőségeket nyújtottak. A szabad mozgás, munkavállalás, költözés, vállalkozás-alapítás lehetősége itt különösen termékeny talajra talált, s a régi jelenségek új dimenziókban élhettek tovább, tömegessé váltak, s újak is keletkeztek. Ki gondolta volna korábban, hogy Pozsony agglomerációja kiterjeszkedik Magyarországra, s többszáz szlovák család vásárol lakást Rajkán és környékén, s ma már a pozsonyi helyijáratok rajkai meghosszabbításáról gondolkodunk? Hogy a schengeni határon keresztül járhatunk iskolába (esetleg a közelebbi kórházba)?

Míndez ma már valóság, de a változás olyan gyors, hogy szinte ismeretlenek a hajtóerők, motivációk. Természetesen sok minden akadályozza még a teljes összekapcsolódást. A nemzeti rendszerek (oktatás, egészségügy, közigazgatás, hivatali ügyintézés stb.) ma még elég nehézkesen tudja kezelni a határtérség természetes folyamatait. A határon átjárók lényegében külföldi állampolgárok, de mégis „helyi polgárok”. Nehéz őket besorolni a hagyományos „hazai” és „idegen” állampolgár

kategóriákba, s ennek rendezetlensége akadályt jelenthet pl. az egészségügy közös, s így racionálisabb használatában. Mindezek miatt gyakran káros jelenségek is megjelennek, amelyek kihasználják a meglevő különbségeket, s így játszik ki pl. az adózás kérdését. Úgy tapasztaljuk, hogy ezek a jelenségek fontosak, de viszonylag kicsi a jelentőségük azokhoz a természetes folyamatokhoz képest, amelyek a határtérségét összefűzik, s integrációját erősítik.

Kutatásunk ezeknek a jelenségeknek a mélyebb megismerését tűzte ki célul. Kétezer lakost kérdeztünk meg kérdőívben a határ két oldalán, s vizsgáltuk meg a határ másik oldalához való viszonyukat, hivatali és intézményi vezetőkkel, önkormányzatokkal, civil szervezetekkel, gazdasági szereplőkkel, munkavállalókkal készítettünk mélyinterjúkat, s dolgoztunk fel más forrásokat is.

Eredményeink első összefoglalását jelentjük meg ebben a kötetben. Így megismerhetjük a határtérség térszerkezetét, földrajzi adottságait, a munkavállalás, a gazdasági szféra, az önkormányzatok, a területfejlesztés, a lakosság és az oktatás határon átnyúló viszonyrendszerét.

A mindennapi élet gyors összekapcsolódásának vagyunk szemtanúi a határ teljes hosszában. A gazdaságilag legfejlettebb területeken (különösen a nyugati, a két főváros vonzáskörzetébe tartozó, s a Duna tengelyére támaszkodó szakaszon) a közös fejlődés rendkívül dinamikus. Szlovákia gyors gazdasági fejlődése is nagyot lendített az integráción, így ma már egyenrangú térségek építenek egy közös, határon átnyúló régiót, városhálózatot.

„Alapkutatásunk” valóban első, s az élet sok szférájára kiterjedő ismeretszerzés kívánt lenni. Munkánk ezzel nem zárult le, a további publikációk mellett tovább kívánjuk követni eddigi vizsgálati témáinkat, s egy-egy részterület alaposabb kidolgozásával egyre jobban a gyakorlat felé fordulunk, hogy ismereteinkkel ösztönözzük ennek az integrációnak a megvalósítását. Őszintén reméljük, hogy kutatásunk mindkét ország megalégedésére, a rossz beidegződéseket félretéve elősegíti a határtérség fejlődését, a folyamatok alapos feltárásán keresztül az integráció mélyülését, a közös lehetőségek előnyeinek kihasználását.

Hardi Tamás
témavezető